

QA'DADA O'TIRISH MAVZUSIDAGI HADISLARGA NISBATAN TO'RT MAZHAB FAQIHLARINING YONDASHUVLARI

Obidov Qosimjon Xusanovich

Imom Buxoriy nomidagi Toshkent islom instituti

magistratura bosqichi talabasi

qosimjon.abidov@gmail.com

+998946163560

Annotatsiya: ushbu maqolada namoz haqida qisqacha ma'lumot berildi va unga oid ixtilofli bo'lgan qa'dada o'tirish masalasi bahs qilindi. Ushbu masalaga doir dalillar o'rganildi. Ularga nisbatan hanafiy faqihlarining va boshqa mazhab faqihlarining yondashuvlari qiyosiy tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: namoz, Isro kechasi, rukn, qa'dada o'tirish, iftiros, tavarruk, hadis, dalillar, faqihlar.

Namoz islom dinining ruknlaridan biri va ulug' ibodatdir. Namoz orqali banda Robbisiga har kuni besh mahal munajat qiladi. U musulmonlar hayotida dolzarb va muhim ahamiyatga ega.

Namoz arab tilida "salot" deyilib, lug'atda "yaxshilikka duo" ma'nosini anglatadi.

Shariatda esa: takbir ila boshlanib, salom berish ila tugaydigan, maxsus shartlari bor gaplar va ishlar namozdir.

Namoz Isro kechasida, Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning hijratlaridan oldinroq farz bo'lgan.

Anas roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi:

"Nabiy sollallohu alayhi vasallam Isro qildirilgan kechada ellik vaqt namoz farz qilindi. So'ngra qisqartirilib, besh vaqtga keltirildi. Keyin esa:

"Ey Muhammad, albatta, Mening huzurimda gap o'zgartirilmas. Albatta, senga ushbu beshtada ellikdaning (ajri) bor", deb nido qilindi".¹

Namoz ibodati arkonlari mazhablar tafovutiga ko'ra turli ko'rinishlarga ega. Shular junlasidan qa'dada o'tirish masalasini ham sanash mumkin. Bunga ushbu masala borasidagi dalillarning tofovuti va mujtahidlarning ularga nisbatan yondashuvi sabab bo'lgan.

Qa'dada o'tirish masalasida bir qancha hadislar vorid bo'lgan. Ular o'rganib chiqilsa qa'dada o'tirishning ikki xil shakli kelib chiqadi. Ba'zi rivoyatlarda chap oyoqni to'shab uning ustiga o'tirish holati kelgan bo'lsa, ba'zi rivoyatlarda uni o'ng oyoq ostidan o'tkazib, o'ng tomondan chiqaziladi va chap yonbosh bilan o'tiriladi.

¹ Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Kifoya. -T.: Hilol-Nashr, 2018. -B. 213.

Avvalgi ko‘rinishda o‘tirishni “Iftirosh” deb, keyingisini esa “Tavarruk” deb nomlanadi.

Ular quyidagi hadislar:

Voil ibn Hujr roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: “Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning namozlarini ko‘ray deb, Madinaga bordim. U Zot tashahhudga o‘tirsalar, chap oyoqlarini to‘shar, chap qo‘llarini chap sonlariga qo‘yar va o‘ng oyoqlarini tik qilardilar”.²

Bu mazmundagi hadis Sunani Abi Dovudda³, Sunani Nasoiyda⁴, Sunani ibn Mojada⁵, Musnadi Ahmadda⁶ ham kelgan.

Oisha roziyallohu anho Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning o‘tirishlarini shunday sifatlaganlar:

“Rasululloh sollallohu alayhi vasallam namozni takbir va “Alhamdu lillahi robbil alamin”ni qiroati bilan boshlar edilar. Qachon ruku‘ qilsalar, boshlarini ko‘tarib ham, tushurib ham yubormas, balki shuning o‘rtasida tutar edilar. Qachon sajdadan boshlarini ko‘tarsalar, rostlanib o‘tirmagunlaricha, sajda qilmasdilar. Har ikki rakatda “At-Tahiyyot”ni aytardilar. Chap oyoqlarini to‘shab, o‘ng oyoqlarini tik tutar edilar. Shayton uqbasidan qaytarar edilar va kishining yirtqich hayvon tirsaklarini yerga to‘shaganidek to‘shashidan qaytarar edilar. U Zot namozni salom bilan tugatar edilar”.⁷ Bu hadis Musnadi Ahmadda ham kelgan⁸.

Ibn Umar roziyallohu anhumodan rivoyat qilinadi:

“O‘ng oyoqni tikka qilib, barmoqlarini Qibla tomonga yuzlantirishing va chap oyoq ustiga o‘tirishing namozning sunnatidandir”.⁹

Muhammad ibn Amr ibn Ato rohmatallohi alayhidan rivoyat qilinadi:

Muhammad ibn Amr ibn Ato rohimahulloh Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning bir nechta sahobalari bilan birga o‘tirgan edi. Ular Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning namozlarini eslashdi. Shunda Abu Humayd So‘idiy (roziyallohu anhu): “Men Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning namozini sizlardan ko‘ra ko‘proq bilaman”, -dedilar. “U Zot sollallohu alayhi vasallamni ko‘rdim, qachon takbir aytsalar ikki qo‘llarini yelkalari barobariga ko‘tarar edilar. Qachon ruku‘ qilsalar ikki qo‘llarini tizzalariga qo‘yardilar. So‘ng bellarini pasaytirardilar. Qachon boshlarini ko‘tarsalar to‘g‘ri bo‘lar edilar, hatto har bir bo‘g‘imlari joy-joyiga qaytardi. Qachon sajda qilsalar ikki qo‘llarini yerga to‘shamasdan va o‘zlariga (qorinlariga) tekkizmasdan qo‘yar edilar va oyoqlarining barmoqlarini qiblaga qilar edilar. Ikkinchi rakatda o‘tirsalar chap oyoqlariga o‘tirib,

² Imom Termiziy. Sunani Termiziy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2017. -B. 309.

³ Imom Abu Dovud. Sunani Abi Dovud. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 214.

⁴ Imom Nasoiy. Sunani Nasoiy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2019. -B. 307.

⁵ Imom ibn Moja. Sunani ibn Moja. Bayrut: Muassasatur Risala, 2019. -B. 190.

⁶ Imom Ahmad ibn Hanbal. Musnadi Ahmad. Bayrut: Muassasatur Risala, -J. 31. -B. 142.

⁷ Imom Muslim. Sahihi Muslim. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 234.

⁸ Imom Ahmad ibn Hanbal. Musnadi Ahmad. Bayrut: Muassasatur Risala, -J. 40. -B. 32.

⁹ Imom Nasoiy. Sunani Nasoiy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2019. -B. 361.

o'ng oyoqlarini tikka qilar edilar. Oxirgi qa'dada o'tirsalar chap oyoqlarini oldinroq qilib, o'ng oyoqlarini tikka qilib, orqalari bilan o'tirar edilar", -dedilar.¹⁰

Abu Humayd So'idiy roziyallohi anhu Payg'ambarimiz solallohu alayhi vasallamning sahobalariga: "Men Payg'ambarimiz sollallohu alyhi vasallamning namozini sizlardan ko'ra ko'proq bilaman", -dedi. (Shunda sahobai kiromlar) "Qayerdan bunday deyapsan", -dedilar. "Rasululloh sollallohu alayhi vasallamni namozlarini kuzatdim va namozlarini yodlab oldim", -dedi. "Rasululloh sollallohu alayhi vasallam namozga tursalar takbir aytar va ikki qo'llarini yuzlari barobariga ko'tarar edilar. Qachon ruku' qilgani takbir aytsalar yana shunday (ikki qo'llarini yuzlari barobariga) qilar edilar. Ruku'dan boshlarini ko'targanlarida "Sami Allohu liman hamidah", -der edilar va yana shunday (ikki qo'llarini yuzlari barobariga) qildilar. So'ng "Robbana va lakal hamd", -derdilar. Ikki sonlarini qorinlariga tekkizmasdan va bilaklarini yerga to'shamasdan sajda qilar edilar. Tashahhudga o'tirsalar chap oyoqlarini yotqizib va o'ng oyoqlarini tikka qilib, tashahhud aytar edilar".¹¹ Bu hadis Musnadi Ahmadda ham kelgan¹².

Faqihlar ushbu hadislarni o'rganib turli xulosalarga kelganlar. Har kim o'z dalili asosida hukm bergan. Quyida bu masala mazhablar kesimida taqqoslab o'rganiladi:

1) Hanafiy faqihlari ushbu hadislarni o'rganib chiqqanlar va chap oyoqni to'shab, uning ustiga o'tirish borasidagi hadislar asosida quyidagi xulosaga kelganlar:

"Namozxon ikkinchi rakatning ikkinchi sajdasi boshini ko'targanidan so'ng chap oyog'ini to'shaydi va unga o'tiradi. O'ng oyog'ini esa tik qilib qo'yadi va barmoqlarini Qibla tarafga qaratadi. Bunday o'tirish "Iftirosh" ("to'shash") deb nomlanadi.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam ikkinchi rakatda ikkinchi sajdadan muborak boshlarini ko'tarsalar, chap oyoqlarini to'shab uning ustiga o'tirar edilar, o'ng oyoqlarini tik tutgan holda uning barmoqlarini Qiblaga yuzlantirar edilar.¹³

Tavarruk borasidagi hadislarni esa Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning yoshlari katta bo'lib, kuchsizlangan paytlariga haml qilganlar.¹⁴ Qa'dada o'tirishdagi sunnat ibn Umar roziyallohu anhumodan rivoyat qilingan hadisga tayanib "Iftirosh" deb aytganlar. Albatta, bu yondashuvga boshqa sabab va dalillar ham bor.

2) Molikiy mazhabi faqihlari barcha qa'dada o'ng oyoqni tikka qilib, chap oyoqni o'ng tomondan chiqarib "Tavarruk" qilib o'tirilishini aytganlar.¹⁵ Ular yuqoridagi Muhammad ibn Amr ibn Ato roziyallohu anhudan rivoyat qilingan Abu Humayd So'idiy roziyallohu anhu hadisini ushlaganlar.

¹⁰ Imom Buxoriy. Sahih Buxoriy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 352.

¹¹ Imom Abu Dovud. Sunani Abi Dovud. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 215.

¹² Imom Ahmad ibn Hanbal. Musnadi Ahmad. Bayrut: Muassasatur Risala, -J. 39. -B. 9.

¹³ Shayx Nuriddin Xoliqnazar. Fiqh va aqidaga oid ixtilofli masalalar yechimi. T.: Matbaachi nashriyoti, 2024. -B. 126.

¹⁴ Imom Marg'inoniy. Hidoya ma' al-hoshiyatu al-Laknaviy. Karachi: Maktabatul Bushro, 2021. -B. 184.

¹⁵ Shayx Nuriddin Xoliqnazar. Fiqh va aqidaga oid ixtilofli masalalar yechimi. T.: Matbaachi nashriyoti, 2024. -B. 128.

3) Shofeiyy mazhabida avvalgi qa'dada o'ng oyoqni tikka qilib, chap oyoqni ustiga o'tiriladi. Oxirgi qa'dada o'ng oyoqni tikka qilib, chap oyoqni o'ng tomondan chiqarib "Tavarruk" qilib o'tiriladi.¹⁶ Imom Shofeiyy rohimahulloh ikkala rivoyatga ham amal qilib avvalgi qa'dada "Iftirosh" qilib, oxirgi qa'dada "Tavarruk" qilib o'tirilishini aytganlar.¹⁷

4) Hanbaliy mazhabida ham oxirgi qa'dada "Tavarruk" qilib o'tiriladi. Bu masalada shofeiylar bilan muvofiq kelishadi.

Xulosa qilib aytganda "Tavarruk" qilib o'tirish hanafiy mazhabida yo'q, molikiy mazhabida barcha qa'dalarda bor, shofeiyy va hanbaliy mazhablarida esa faqatgina oxirgi qa'dada bor.

Bu masala aslida afzaliyat masalasi bo'lib, unda tortishish nojoizdir. Shunday ekan har bir mazhab ahli o'z mazhabiga amal qilishi lozim va adovatning oldini oladigan yo'l hisoblanadi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar ro'yxati:

1. Imom Buxoriy. Sahihi Buxoriy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 1904.
2. Imom Muslim. Sahihi Muslim. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 1368.
3. Imom Abu Dovud. Sunani Abi Dovud. Bayrut: Muassasatur Risala, 2022. -B. 1296.
4. Imom Termiziy. Sunani Termiziy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2017. -B. 1488.
5. Imom Nasoiy. Sunani Nasoiy. Bayrut: Muassasatur Risala, 2019. -B. 1456.
6. Imom ibn Moja. Sunani ibn Moja. Bayrut: Muassasatur Risala, 2019. -B. 960.
7. Abdulloh Ma'rufiy. Al-arf az-zakiy. Deoband: Zakaria book depot. -J. 20.
8. Imom Marg'inoniy. Hidoya ma' al-hoshiyatu al-Laknaviy. Karachi: Maktabatul Bushro, 2021. -J. 4.
9. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Kifoya. -T.: Hilol-Nashr, 2018. -J. 3.
10. Shayx Nuriddin Xoliqnazar. Fiqh va aqidaga oid ixtilofli masalalar yechimi. T.: Matbaachi nashriyoti, 2024. -B. 408.

¹⁶ Shayx Nuriddin Xoliqnazar. Fiqh va aqidaga oid ixtilofli masalalar yechimi. T.: Matbaachi nashriyoti, 2024. -B. 128.

¹⁷ Imom Marg'inoniy. Hidoya ma' al-hoshiyatu al-Laknaviy. Karachi: Maktabatul Bushro, 2021. -B. 184.